

INSTITUT D'ESTUDIS CATALANS
SOCIETAT CATALANA DE MUSICOLOGIA

L'ÒPERA A BARCELONA

ORÍGENS, DESENVOLUPAMENT I CONSOLIDACIÓ
DE L'ÒPERA COM A ESPECTACLE TEATRAL
A LA BARCELONA DEL SEGLE XVIII

Tesi doctoral
de
ROGER ALIER I AIXALÀ

Dirigida pel
Dr. D. SANTIAGO ALCOLEA I GIL

FACULTAT DE GEOGRAFIA I HISTÒRIA
UNIVERSITAT DE BARCELONA

Llegida a l'esmentada Facultat el 15 de març de 1979
amb la qualificació d'Excellent *cum laude*

AGRAÏMENTS	7
DOCUMENTACIÓ CONSULTADA PER A LA REALITZACIÓ D'AQUESTA TESI .	9
I. Fonts manuscrites	9
II. Fonts impreses.	10
NOTA SOBRE LA TRANSCRIPCIÓ DE DOCUMENTS, SIGLES, ETC..	13
L'ESTAT DE LA QÜESTIÓ	15
INTRODUCCIÓ	19
1. LA VIDA TEATRAL A BARCELONA	23
El primer teatre estable de Barcelona	24
Barcelona antiga y moderna	25
La manca de prestigi del teatre	28
2. LES CELEBRACIONS PÚBLIQUES A BARCELONA	35
Les festes de l'any 1658	36
Altres festes públiques del segle XVII	37
La visita de Felip V a Barcelona, el 1701.	39
3. L'ÒPERA I EL TEATRE A BARCELONA DEL 1701 AL 1729	41
Primeres representacions d'òpera conegudes	41
Influència que exerciren aquestes representacions d'òpera	45
El teatre de Barcelona després de la derrota del 1714.	47
La represa de l'activitat teatral (1717?-1720).	49
Interès dels barcelonins pel teatre	52
Suspensió de les activitats teatrals	53
Els militars i el teatre.	53
Represa de les activitats teatrals	55
Reparació del teatre (1729).	56

4. ELS ANYS 1729-1749	59
La companyia de Cristóbal Palomino	59
Les sarsueles a la italiana	61
Actuació de la companyia de Nicolás Moro	63
La fi de la companyia de Nicolás Moro	65
Una companyia de veritables operistes italians	74
L'època obscura (1734-1749)	76
5. L'ARRELAMENT DEFINITIU DE L'ÒPERA A BARCELONA (1750-53)	83
L'òpera, espectacle de la reialesa	84
Els efectes d'aquesta afecció reial a Barcelona	87
Representacions d'òpera a Barcelona arran de la visita de la infanta Maria Antònia, duquesa de Savoia	89
Continuació de les representacions d'òpera	93
Característiques de la companyia italiana de Barcelona	94
La resta de la programació de la temporada 1750-51	97
El projecte per a la temporada 1751-52	102
La temporada 1751-52	106
El projecte per a la temporada 1752-53	112
Comparació dels projectes amb els ingressos reals del teatre	116
La temporada 1752-53	120
Balanç del primer trienni d'òperes a Barcelona	125
Els militars, principals impulsors de l'òpera	127
Opinions del marquès de la Mina: teatre i ordre públic	131
Importància del públic militar	133
6. ELS ANYS 1753-1759	135
Les òperes de la temporada 1753-54	136
La temporada 1754-55	141
Les òperes de la temporada 1754-55	142
Les òperes de la temporada 1755-56	146
Els primers entrebancs. Darrera òpera de la temporada 1755-56	149
La temporada 1756-57	152
La temporada 1757-58	154
La temporada 1758-59. Noves penalitats per al món teatral	155
L'any 1759. Arribada de Carles III a Barcelona	157
Balanç d'aquests anys	159
Repercussions de l'òpera en la vida literària barcelonina	162
7. REAPARICIÓ I CONSOLIDACIÓ DE L'ÒPERA A BARCELONA (1760-1761)	167
La nova empresa del Teatre de la Santa Creu	168
Les òperes de la temporada 1760-61	169
La segona òpera d'autor català: l' <i>Antígono</i> de Josep Duran	171
Les restants òperes d'aquesta temporada	173
La temporada 1761-62	175

Arrelament de l'òpera entre el públic no militar	178
El «Caxón de Sastre Cathalán» i l'òpera	178
8. LES TEMPORADES 1762-63 I 1763-64	185
Les òperes de la temporada 1762-63	185
La temporada 1763-64	189
Els elogis dels operistes al marquès de la Mina	190
Les restants representacions d'aquesta temporada 1763-64	192
Òperes no datables de l'any teatral 1763-64	193
9. ANYS DE CRISI: 1764-65, 1765-66 I 1766-67	195
La temporada 1764-65	195
Les gestions per al nou arrendament del teatre	197
Condicions i pactes de l'arrendament del teatre	198
Altres aspectes de la temporada 1764-65: teatre en italià a Barcelona	202
Preparació per a la temporada 1765-66: obres al teatre	204
Les òperes de la temporada 1765-66	205
La temporada teatral 1766-67	208
Les òperes d'aquesta temporada 1766-67	209
Noves representacions de teatre en italià	212
Auge del ballet en aquests anys	214
Altres ballets d'aquestes temporades	216
Els darrers anys del marquès de la Mina	216
10. L'ANY TEATRAL 1767-68. PRIMERS CONFLICTES AMB EL NOU CAPITÀ GENERAL, COMTE DE RICLA	219
Primeres òperes d'aquesta temporada 1767-68	219
Arribada del nou capità general, comte de Ricla	220
Primeres ingerències del comte de Ricla en els afers del teatre	222
Els balls del Carnestoltes del 1768	227
Resum de la temporada 1767-68	227
11. LA TEMPORADA 1768-69. NOUS I VARIATS CONFLICTES PROVOCATS PEL CAPITÀ GENERAL, COMTE DE RICLA	229
Les òperes cantades en aquest any teatral 1768-69	229
L'escàndol de les relacions entre el comte de Ricla i Nina Bergonzi	231
Noves intervencions del comte de Ricla en la vida teatral	234
Valoració de l'edifici del Teatre de la Santa Creu	240
12. LA TEMPORADA TEATRAL 1769-70	245
Les òperes de la temporada 1769-70	246
Actuacions a Barcelona de la companyia de Saragossa	248
Les relacions de l'Administració de l'Hospital amb els empresaris	251
Les relacions de l'Administració amb el capità general	251

13. L'ANY TEATRAL 1770-71. DECISIÓ DEL CONSELL REIAL SOBRE EL TEATRE DE BARCELONA	257
Opinió dels administradors de l'Hospital sobre aquest contracte	261
La temporada teatral 1770-71	262
Les òperes de la temporada 1770-71	263
Representacions de teatre en italià	267
La decisió del Consell Reial sobre l'afer de Barcelona	268
14. LES TEMPORADES TEATRALS 1771-72 I 1772-73	273
Les òperes de la temporada 1771-72	274
La nova adjudicació del Teatre de la Santa Creu	277
La temporada teatral 1772-73	278
Les òperes de la temporada 1772-73	280
Un altre espectacle de la temporada 1772-73	281
Resum d'aquests anys de vida operística	282
15. UNA NOVA ETAPA OBSCURA: DEL 1773 AL 1778	287
La temporada teatral 1773-74	288
La temporada teatral 1774-75	290
Una suposada representació d'òpera el 1774	291
La temporada teatral 1775-76	292
El testimoni d'un viatger anglès sobre el Teatre de la Santa Creu	293
Interferència de la burocràcia madrilenya en els afers teatrals	294
La temporada teatral 1776-77	295
Nou arrendament del teatre: Josep Ràfols, empresari	298
La temporada teatral 1777-78	298
Unes obres de teatre significatives	299
Balanç d'aquests cinc anys: 1773-1778	300
16. RESTABLIMENT GRADUAL DE LES FUNCIONS D'ÒPERA. ELS ANYS 1778-1780	301
La temporada 1778-79	301
La temporada 1779-80	304
Altres espectacles d'aquesta temporada 1779-80	305
Resultats econòmics de la temporada 1779-80	306
Gestions per al nou contracte	306
17. L'ANY TEATRAL 1780-81. CONSOLIDACIÓ DEFINITIVA DE L'ÒPERA BUFA ITALIANA. ELS PRIMERS CONFLICTES AMB CARLOS VALLÉS	309
Les òperes d'aquesta temporada	309
Els comptes relatius a la temporada 1780-81	312
La campanya contra l'òpera italiana	313
Els conflictes de l'empresari Carlos Vallés	320

18. ELS ANYS TEATRALS 1781-82 I 1782-83	323
La temporada teatral 1781-82	323
Nous conflictes de l'Administració de l'Hospital amb Carlos Vallés	326
Contractació d'artistes nous a Itàlia	328
Resolució del conflicte amb el Jutge Sots-delegat de Teatres	330
Les òperes de la temporada 1782-83	334
19. LA TEMPORADA TEATRAL 1783-84. L'ADMINISTRACIÓ DE L'HOSPITAL DE LA SANTA CREU, EMPRESÀRIA DEL TEATRE	339
Els membres de l'orquestra	340
Personal contractat en la temporada 1783-84	340
Les òperes de la temporada 1783-84	343
Anàlisi estadística de la temporada 1783-84	344
Rendiment econòmic de les òperes	347
Xifres d'assistents al teatre	350
Altres xifres d'aquesta temporada 1783-84	352
20. LES TEMPORADES TEATRALS 1784-85 I 1785-86	353
Les òperes de la temporada 1784-85	356
Distribució de les representacions a la temporada 1784-85	358
Resultats econòmics dins la temporada 1784-85	360
Un inventari del vestuari utilitzat en 1783-84 i 1784-85	361
Obres al Teatre de la Santa Creu	362
La temporada 1785-86. Els empresaris Botti i Escayó	362
Les òperes de la temporada 1785-86	363
21. LES TEMPORADES TEATRALS 1786-87 I 1787-88. INCENDI I RECONSTRUCCIÓ DEL TEATRE DE LA SANTA CREU	365
Les òperes de la temporada 1786-87	366
Querelles sobre l'assistència de franc al teatre	367
La temporada teatral 1787-88	369
Les òperes d'aquesta temporada 1787-88	370
La descripció del viatger anglès Arthur Young	371
El pas de Moratín per Barcelona	372
L'incendi del Teatre de la Santa Creu	373
El cost de la reconstrucció del Teatre de la Santa Creu	377
22. LA TEMPORADA 1788-89. EL TEATRE PROVISIONAL. LA INAUGURACIÓ DEL NOU TEATRE DE LA SANTA CREU. NOUS CONTRACTES TEATRALS	381
Les òperes de la temporada 1788-89	382
La inauguració del nou Teatre de la Santa Creu	383
<i>El café de Barcelona</i> , de Don Ramón de la Cruz	385
Altres detalls de la funció inaugural	390
La resta de la temporada 1788-89	392

23. DE LA TEMPORADA 1789-90 A LA 1796-97	397
La temporada 1789-90	398
Les òperes de la temporada 1789-90	401
Les òperes de la temporada 1790-91	403
Les reclamacions del comte de l'Asalto	406
La temporada 1791-92	409
Les òperes d'aquesta temporada 1791-92	410
La temporada teatral 1792-93	412
Les òperes de la temporada 1792-93	413
La temporada 1793-94	416
Les òperes de la temporada 1793-94	418
Altres particularitats de la temporada 1793-94	421
La temporada 1794-95	423
Les òperes de la temporada 1794-95	425
La temporada 1795-96	427
Les òperes de la temporada 1795-96	428
Un altre viatger estranger a Barcelona: Alexandre de Laborde	430
La temporada 1796-97	431
Les òperes de la temporada 1796-97	431
Ressorgiment del ballet italià	433
Altres òperes de la temporada 1796-97	434
Resum d'aquests anys	434
24. ELS CONCERTS DE QUARESMA DE L'ANY 1797 I LA TEMPORADA D'ÒPERA 1797-98	437
Els concerts de Quaresma del 1797	437
La temporada 1797-98	441
Les òperes de la temporada 1797-98	442
Estrenes de dos compositors catalans: Ferran Sorts i Carles Baguer	443
La resta de les òperes de la temporada 1797-98	446
25. ELS DARRERS ANYS DEL SEGLE: DEL 1798-99 AL 1800-01	449
Els concerts de Quaresma del 1798	449
La temporada 1798-99	451
Les òperes de la temporada 1798-99	451
Festes oficials del Teatre de la Santa Creu	452
<i>Così fan tutte</i> , de Mozart, al Teatre de la Santa Creu	452
Altres òperes de la temporada 1798-99	454
El nou contracte d'arrendament del Teatre de la Santa Creu	454
La temporada 1799-1800	457
Les òperes de la temporada 1799-1800	457
Nous conflictes de l'empresari suplent	458
Un atac inesperat contra l'òpera italiana: l'ordre reial del 28 de desembre de 1799	459
La temporada 1800-01	459
Les òperes de la temporada 1800-01	460

Vitalitat de l'òpera a Barcelona en aquests anys	461
Ampliació de l'Ordre Reial de 1799 per a tot l'Estat espanyol	464
El Baró de Maldà visita el Teatre de la Santa Creu	470
26. ASPECTES GENERALS DE LA VIDA OPERÍSTICA A BARCELONA	473
Aspectes previs a l'espectacle	473
El món de l'espectacle abans de l'òpera	474
El Teatre de la Santa Creu: característiques físiques	475
Abonaments i entrades: costums del públic	478
Les òperes en general	480
L'òpera en escena: les decoracions	481
La direcció escènica de les òperes	482
Texts i arguments relacionats amb les òperes	482
La música en l'òpera	483
Programació. Peculiaritats	485
Els cantants	486
Entrebancs legals. La censura	487
Limitacions especials	488
27. CONCLUSIONS	489
L'espectacle operístic considerat en si mateix	491
Cantants, compositors, ballarins	493
APÈNDIX DOCUMENTAL	497
Deliberació dels administradors de la ciutat de Barcelona sobre la clau de la llotja del Teatre de la Santa Creu (20-IV-1718)	499
Carta de Nicolás Moro a l'Administració de l'Hospital de la Santa Creu, de Barcelona (19-IX-1733)	500
Text del recitatiu i ària publicat del «Gran pescador italiano», de Barcelona (1736), per a l'any 1737	501
Memorial al rey nuestro señor don Fernando Sexto (que Dios guarde) suplicándole mande continuar la representación còmica suspensa por la muerte de don Phelipe Quinto (que santa gloria haya), glosando las palabras de nuestro Padre, en las siguientes redondillas	502
Relación de los obsequios que ha rendido la ciudad de Barcelona á la serenísima Señora Infanta doña María Antonia, Duquesa de Saboya, en su tránsito para Turín. Año de 1750	506
Tanteo de lo que pueda gastar Nicola Settario para mantener este año de 1751 y hasta el último día de Carnabal de 1752 las óperas en esta ciudad	514
Proyecto del asiento de las óperas por el año que viene de 1752	516
Copia de las cuentas formadas por Don Antonio de Balaguer, administrador del Santo Hospital y Diputado, en el asiento de óperas del año 1752, en la sociedad hecha por la Muy Ilustre Administración del Santo Hospital de la presente ciudad con Nicola Sataro, hasta á 7 de marzo 1753	519

Dinero efectivo que entró en poder del señor Antonio de Balaguer por el asiento de óperas	527
Dinero efectivo que pagó el señor Don Antonio de Balaguer del asiento de óperas	528
Resposta que donaren els regidors de l'Hospital de Saragossa als Administradors del de Barcelona, amb informació sobre el funcionament del Teatre d'aquella ciutat (1769)	530
Part dispositiva de la <i>Real Provisión</i> del 25 de gener de 1771 sobre el govern del Teatre de la Santa Creu	535
Contracte d'arrendament per cinc anys del Teatre de la Santa Creu, de Barcelona, a favor de Josep Milón (1771)	537
Contracte d'arrendament del Teatre de la Santa Creu, per a un any (temporada 1771-72), establert per l'Administració de l'Hospital amb Joan Fargas, comerciant i ciutadà de Barcelona	541
Carta en la qual Ignacio Núñez de Gaona fa saber als administradors de l'Hospital de la Santa Creu que ha estat nomenat Jutge Sots-delegat de Teatres a Barcelona	545
Contracte d'arrendament, per tres anys (1777-1780), del Teatre de la Santa Creu, a favor de Josep Ráfols	546
Petició formulada per l'empresari Carlos Vallés al Corregidor ió Ajuntament de Barcelona, a fi que no figuri en el contracte l'obligació de formar una companyia d'òpera italiana (1779)	550
Contracte d'arrendament del Teatre de la Santa Creu de Barcelona, a favor de Carlos Vallés, per als anys 1780-1783.	551
Inventari dels utensilis, decoracions i objectes continguts al Teatre de la Santa Creu de Barcelona, l'any 1780.	556
Escrit adreçat al Consell Reial per Juan Ponce, apoderat i tresorer del Gremi de Representants de Madrid i administrador de la confraria de Nuestra Señora de la Novena per a protestar de la competència que els cantants italians feien als actors de teatre castellà (1780)	562
Carta del <i>Real Acuerdo</i> a l'Administració de l'Hospital de la Santa Creu per demanar un informe sobre la queixa del Gremi de Representants de Madrid, sobre els operistes italians.	564
Resposta de l'Administració de l'Hospital de la Santa Creu de Barcelona a la consulta que li havia fet el <i>Real Acuerdo</i> , sobre si creia convenient o no la representació d'òperes al teatre (6-I-1781).	565
Resposta de l'Ajuntament i Corregidor de Barcelona a la consulta que li havia fet el <i>Real Acuerdo</i> , sobre si creia convenient o no la representació d'òperes al Teatre de la Santa Creu (24-XII-1780)	570
Requeriment notarial de l'Administració de l'Hospital de la Santa Creu de Barcelona a Joan Fargas, perquè en nom de Carlos Vallés pagui el segon any d'arrendament del teatre (25-III-1781)	573
Resposta de Joan Fargas i Francesc Bruguera al requeriment notarial pel qual l'Administració de l'Hospital volia fer-los pagar l'arrendament del teatre en nom de Carlos Vallés (1781)	575
Els administradors de l'Hospital de la Santa Creu demanen a Carlos Vallés si es fa càrrec o no de la companyia d'operistes (i ballarins) italians (13-IV-1782).	577

Carlos Vallés accepta de fer-se càrrec de la companyia d'operistes italians i promet de pagar-los puntualment (21-4-1782)	578
L'Administració de l'Hospital de la Santa Creu garanteix als nous cantants italians el pagament de llurs salaris (26-IV-1782).	580
Inventari dels vestits fets per a les òperes i balls dels anys 1783 i 1784, i taxació per uns experts	582
Arrendament del Teatre de la Santa Creu a Bernat Sabater (26-X-1798)	585
Bernat Sabater i Juan Antonio Peray, empresaris del Teatre de la Santa Creu, s'excusen per no haver pagat l'arrendament (1799)	594

TAULES CRONOLÒGIQUES. 594

Llista de les òperes representades a Barcelona entre els anys 1708 i 1801, tots dos inclosos.	599
Relació cronològica (per ordre d'aparició) dels cantants que actuaren al Teatre de la Santa Creu, de Barcelona	609
Llista dels ballarins que actuaren al teatre de la Santa Creu, de Barcelona, dins les temporades d'òpera, del 1750 al 1801	614
Llista comparativa de les dates d'estrena de les òperes a Barcelona (1750-1801) i llurs dates d'estrena absoluta.	618
Llibrets del fons pertanyent a Bernard O'Connor Phaly.	626

BIBLIOGRAFIA 633

I. Fonts manuscrites	633
II. Fonts impreses	634